

RADOSLAVA BRABCOVÁ

NĚKTERÉ VÝSLEDKY VÝZKUMU SRBOCHARVÁTSKÝCH
DIALEKTŮ

Srbocharvátaké nářeční území, v němž se kříží celá řada nářečních oblastí, je velmi obtížné jednoznačně rozčlenit na systém základních dialektů, poddialektů a jednotlivých místních nářečí. V dílčích studiích se setkáváme s různými dělicími kritérii, která vždy vedou k poněkud odchýlnému výslednému obrazu. Z celé řady takových studií si povšímneme několika z posledních let: Asim Peco, Govor sela Bune, Zbornik za filologiju i lingvistiku, Matica srpska, Novi Sad, 1957, s.1; Jovan Vuković, Kreševsko - lepenički govor, Lepenica, Naučno društvo SR Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja knj.III, Sarajevo 1963, s.287n.; Jovan Vuković, Bosanski i hercegovački ijekavski govorni tipovi /u svetlu raščlanjivanja ijekavskog narečja, Glasnik Zemaljskog muzeja "Etnologija", Sarajevo 1963, s. 17n.; Asim Peco, Ostaci starije akcentuacije u bosansko-hercegovačkim govorima, Analí filološkog fakulteta, sv.10, god.1970, Beograd 1970, s.265n.; Berislav M.Nikolić, Akcenatski sistemi u štokavskim govorima SR Srbije, Južnoslavenski filolog, knj. XXIX/1-2, Beograd 1972, s.275n.

Pro anažší zařazení jednotlivých dialektů si v úvodu stručně připomeňme Stevanovićovo dělení štokavských dialektů^{1/}:

A. a/ Nejstarší štokavské dialekty: prizransko -timočská /oblast východního a jižního Srbska/. Uvnitř této nářeční oblasti se vyděluje ještě nářečí timočsko-lužické a prizransko-jihomoravské, jejichž společným znakem je shodný tvar dativu a akuz-

tivu v příklonných tvarech zájmen 3.osoby: tvar gu /pro ženský rod/ a tvar gi /pro všechny tři rody v množném čísle v gen., dat. a akuz./

b/ Starší novoštokavské dialekty s ekavskou výslovností /oblast od Metochije přes Kosovo a kopaničárské oblasti, centrální a severovýchodní Srbsko až k jihovýchodnímu Banátu/. Nazývají se kosovako-resavské dialekty.

c/ Nejmladší štokavské dialekty s ekavskou výslovností /oblast největší části severozápadního Srbska a Srem/. Jsou nazývány šumačijasko-sremskými dialekty, rozkládají se na celém území Vojvodiny kromě severozápadní části Bačky /kde se mluví ikavsky/ a jihovýchodního Banátu /kde je ekavské nářečí staršího novoštokavského typu/. Tyto dialekty tvoří základ spisovného jazyka ekavského typu.

B. Štokavské ijekavské dialekty: nemají většinu archaických zvláštěností a patří k novoštokavským dialektům, ale i ty lze rozdělit na starší a mladší:

a/ Starší novoštokavské dialekty ijekavského typu /největší část Černé Hory a část Sandžaku jihovýchodně od Sjenice/. Označují se jako zetako-sjenické dialekty, i když by jim lépe odpovídal název zetako-jihosandžacké.

b/ Mladší novoštokavské ijekavské dialekty - nazývané dialekty hercegovskými, i když se rozkládají i v ojedinělých oblastech daleko od Hercegoviny a všechny hercegovské dialekty nejsou zdaleka jednotné. Tvoří užší základ spisovného jazyka ijekavského typu a od ostatních srbocharvátských dialektů je odlišuje nový, čtyřpřízvukový systém a nová deklinace.

Nejbliže spisovnému jazyku jsou dialekty ve východní Herce-

govině a na sever a severovýchod odtud -ve východní Bosně, severozápadní Černé Hoře, severozápadním Sandžaku a v západním Srbsku až k šumadijsko-sremským dialektům.

c/ Hercegovského typu ja i dubrovnické nářečí, které má svoje zvláštnosti vyplývající ze společensko-ekonomických i kulturních poměrů, které v Dubrovniku vládly po několik století.

Hercegovským ijekavským dialektem mluví všechno srbské obyvatelstvo i západně od řeky Neretvy a Bosny /a i Charváti v prostředí, kde se mluví spisovným jazykem/. Protože předkové tohoto obyvatelstva sem přicházeli od konce 15.století z Hercegoviny a nacházeli zde obyvatele s jiným dialektem, přejali od nich některé zvláštnosti. Nejvýraznější rozdíl vlastního ijekavského dialektu od východohercegovského je v tom, že každé staré ě /jař/ má střídnici je: đjete, mješati.

C. Štokavský ikavský dialekt, kterým mluví především muslimové západně od řeky Bosny a Neretvy a většinou Charváti štokavci západně od těchto řek a jižně od Sávy a Kupy. Má tři hlavní typy:

a/ Nejstarší štokavské ikavské dialekty /rozkládají se podél řeky Sávy/. Jsou nazývány posávské ikavské dialekty.

b/ Západobosenské ikavské dialekty /západně od řeky Bosny/. Rozkládají se na území původně čakavském, lze tedy zde zachytit některé zvláštnosti typické pro čakavská nářečí: dojdem, meja, místo št, žd se vyslovuje šč i žá.

c/ Nejmladší, západohercegovské ikavské dialekty, zahrnující nářečí západní Hercegoviny, nářečí dalmatské a ličokrbavské. Mají nejnovější systém čtyř přízvuků a tvary nové deklinace.

V posledních letech se věnuje hodně pozornosti dialektům bo-

sensko-hercegovským a jejich podrobnější diferenciací. V roce 1957 upozornil Asim Peco² na tehdy uznávaný názor, že v Hercegovině jsou dva dialekty: východohercegovský - ijekavský a západohercegovský - ikavský. Vycházelo se z předpokladu, že dělítkem mezi dialekty je řeka Neretva: východně od ní jsou všichni obyvatelé ijekavci, západně ikavci /katolíci a muslimové/. Toto dělení však neodpovídalo skutečnému stavu: všichni katolíci a muslimové západně od Neretvy nejsou ikavci, existují i vesnice /zejména Čapljinakého okresu/ s jekavským nářečím - a naopak - ve východní části nejsou všichni ijekavci. Existuje mezi nimi pás, který tvoří zvláštní nářeční typ.

Tento pás zahrnuje východní část území středního toku řeky Neretvy spolu s jejími přítoky řek Buny a Bregavy a jekavce západně od Neretvy. Vzhledem k tomu, že tento pás představuje střední část Hercegoviny a tvoří zvláštní nářeční typ, je možno toto nářečí nazvat nářečím centrální Hercegoviny.

Podrobnější obraz tohoto nářečního typu podává Peco na místním nářečí vesnice Buna, která leží na řece Buně 10 km od Mostaru a patří s dalšími vesnicemi východní části Mostaraské kotliny k centrálnímu hercegovskému typu. Nářečí této vesnice je jekavské, obyvatelé Buny jsou katolíci a muslimové, přičemž katolíci zachovávají jekavské nářečí důsledněji. Buna nemá původní obyvatelstvo. Katolíci sem přesídlili před 150 - 200 lety /přes 90 % z ikavského území/, z okolí Širokého Brijegu, muslimové přišli o něco dříve, rovněž z ikavského území. Mluva muslimů, ačkoli zde žijí déle, je více ikavská než mluva katolíků. Objasnění tohoto faktu je třeba hledat v náboženských a sociálních momentech. Především náboženské vlivy jsou velmi silné a

plně zde platí Vukovićův názor, že "tři víry - pravoslavná, muslimská a katolická - představují i tři náboženské nuance"³, a tou připomínkou, že mluva katolíků má více shodných rysů s mluvou pravoslavných v této části Hercegoviny než s mluvou muslimů. Sociálními motivy pak lze vysvětlit fakt, že katolíci jsou nyní jekavci s menším množstvím ikavismů: muslimové byli agové - statkáři, více pobývající v Mostaru než v Buně, a katolíci byli nevolníci, zůstávající stále v Buně. obklopené ze všech stran jekavci. Proto rychleji než muslimové měnili svou výslovnost: střídníci za staré jaŕ /ǣ/ v dlouhých slabikách je ve východní Hercegovině pravidelně dvouslabičné ije, zatímco tady, stejně jako v celé centrální Hercegovině, je reflex je, řidčeji ie.

Zatímco výslovnost všech souhlásek se u katolíků /kromě souhlásky ch v některých případech/ shoduje s výslovností u pravoslavných, v mluvě muslimů Bunu a některých okolních vesnic existují jednotlivé zvláštnosti: nerozlišují ve výslovnosti souhlásky č - ć, đž - đ a místo lj vyslovují j. Důsledněji uplatňují výslovnost ch. Ostatní výslovnostní zvláštnosti jsou stejné u katolíků, pravoslavných i muslimů. Ve skloňování mužských jmen typu Jovo, Pero jsou odchylky od dialektů východní Hercegoviny / tady : Jovo, Jove, Jovi - tam Jovo, Jova, Jovu/, přídavná jména přivlastňovací mají podobu Jovin, Perin, na východě Jovov, Perov.

Příkladem bosensakého nářečního typu je nářečí křeševsko-lepenické /sousedící se samým Sarajevem a Sarajevským Poljem/⁴. Rysy tohoto nářečí lze v podstatě vztáhnout na bosensko-hercegovské poměry v širším nebo užším měřítku.

Jeho hlavní znaky jsou:

1/ Střídnice za jať/ѣ/ je ijekavská, s pravidelným vztahem ije: je v dlouhých a krátkých slabikách /snĭjeg: rijeka, vjĕra/ a s reflexem typickým pro většinu bosanských dialektů: dlouhého ir/ĭr/ v podobě ijer /např. sjednocením s dlouhou střídnicí ĕ: vĭjer místo vir/.

2/ Barva vokálů, krátkých i dlouhých, je shodná s centrální štokavskou bází spisovného jazyka.

3/ Archaičtější nepřenesený dlouhý klesavý přízvuk na konci nebo uprostřed slova /vodĕ, trĕvĕ, okopĕvĕ/.

4/ Nedostatek tzv. sekundárního dloužení vokálů ve slabikách se sonantou, za níž zmizela polosamohláska /stĕrac -stĕrca/.

5/ U sloves s krátkým stoupavým přízvukem i infinitivu a sg. prez. nepřechází přízvuk v 1. a 2.os.pl. na poslední slabiku /sjĕdĭmo, lĕmĭmo/; je zachován přízvukový typ prezentu zĕvem, pĕčem bez dlouhé slabiky po přízvuku.

6/ Na větší části území je pravidelně vyjádřen hláskový protiklad palatálních afrikát č,dž : ć,đ proti sousednímu nářečí Sarajevského Polja, kde lze najít pravoslavné obyvatelstvo pouze s výslovností ć, đ.

7/ Střídnice za staré souhláskové skupiny stj, zdj, skj, zgj i výsledky první palatalizace skupin sk, zg jsou západoštokavské šć a žđ : ognjišće, zvižĕi.

8/ Měkčení dentálních ražených souhlásek v odvozených tvarech prostého slovesa ići /< iti/ se reflektuje vztahem poći: pojem, naći: najem.

9/ Nenastalo zde měkčení souhlásek, po nichž dříve zmizela polosamohláska v otevřené slabice: zabrĕje, prutĕje, kromě hlá-

sek n, ɲ, které touto procesu podlely dávno ve všech štokavských dialektech /trnje/.

10/ Ijekavské /tzv.nejnovější/ měkčení zubnic je rozšířeno jen u jednotlivých slov.

11/ Čakavský reflex staré kombinace dj /dj/, sporadicky známý v západní a střední Bosně, vyskytá se v jednotlivých případech /tujj < tudjji/. Rozšířenější je výslovnost greb, greblje, popř. vrebec.

12/ Hlásky h - jako obvykle na bosensko-hercegovském území je vlastní muslimskému obyvatelstvu.

13/ V tvarosloví je neočekávaně málo starých plurélových tvarů v deklinaci, charakteristických pro široké oblasti západněji v Bosně a Hercegovině. Instr.sg. maskulin a neuter s palatální souhláskou v slovníku základu má vedle obvyklé koncovky -om také koncovku -em /nožom i nožem, kraljom i kraljem/.

Právě toto nářečí se svými zvláštnostmi - vzhledem k základním nářečím ijekavským typům bosenským a východohercegovským - dává možnost k novějšímu, věcnějšímu třídění ijekavských nářečí. Vyjdeme-li z dvojího typu znaků: a/ mladší jevy - hercegovské, archaistější - bosenské; b/ zvláštní bosenské jevy /novější/, lze uvažovat o dělení na východohercegovský a středobosenský typ. Při dělení je nutno přihlížet vedle náboženských rozdílů i k rozdílům mezi vesnicí na jedné straně a městem s domácím obyvatelstvem na straně druhé.

Dále je třeba zbavit se názoru, že základní rysy západoštokavského nářečního typu šly ve shodě s teritoriálním rozšířením. Naopak tento typ svými základními rysy nestejněměrně zasahoval v jednom i druhém směru do základních dialektů /štokavského i

čakavského/, zvláště do systému štokavských zvláštností, především díky migraci. Velká část diferenčních znaků ve smyslu rozdílu bosenský i hercegovský je rozšířena za hranice vymezené střednicí za š /š/ i za hranice vztahu šć, žđ : št, žd.

Na základě podrobného průzkumu přináší Jovan Vuković^{5/} nové třídění ijekavských bosensko-hercegovských dialektů staršího i novějšího typu. Proti staršímu třídění na dva ijekavské nářeční typy:

zetako-ajenický /dnes Vukovićem nazývaný zetako-novopazarský, Ivićem označovaný za zetako-lovčenský/;
východohercegovský /kam Belić⁶ a Ivić⁷ zahrnují všechny dialekty mladšího typu než je zetako-novopazarský/, navrhuje Vuković třídění na tři typy:

- 1/ zetako-novopazarský - nejarchaičtější;
- 2/ bosenský - archaičtější;
- 3/ hercegovský - nejmladší /měl by zahrnout nejmladší ijekavské dialekty ze všech tří typů/.

Východiskem pro rozlišení je Vukovićovi Belićovo kritérium archaičnosti v oblasti přízvuku /starý - nový/ a v oblasti deklinace plurálu /stará - nová/. Potom skutečně bosenský typ tvoří mezistupeň mezi zetako-novopazarským a hercegovským dialektem. Rovněž podrobnější výzkum přízvuku naznačuje 3 stupně staré akcentuace:

- a/ jižní zetská zóna;
- b/ severní zetako-novopazarská zóna;
- c/ středobosenská zóna.

Při rozdělení na dvoupřízvukový a čtyřpřízvukový systém jsou severní zetako - novopazarské dialekty a středobosenský typ

shodné s hercegovským proti nejužší zóně černohorských dialektů s naprostým nedostatkem stoupavé intonace.

Již samo přízvukové kritérium jasně naznačuje trojčlenný základ pro dělení ijekavské oblasti.

I morfologické kritérium je velmi výrazné: vztah starších zvláštností v plurálových tvarech deklinace je relevantní pro vymezení tří typů: nejarchaičtější - archaický - nejnovější.

Ve vztahu k nejnovějšímu typu deklinace s úplně sjeďnoce-ným dat., lok. a instr. pl., s novým tvarem gen.pl. na -a /což je východohercegovský typ/ vyznačují se bosenské dialekty reflexemi starého dativního a lok. tvaru, a to na celém území, kde vládne nepřenesený dlouhý sestupný přízvuk. Když se tento stav srovná s velkým severním komplexem dialektů zetsko-novo-pazarakých, kde není jednotný gen. a lok. pl. /kde v podstatě nacházíme víceméně hercegovskou situaci/, a když ještě máme na paměti, že i v užší zóně černohorské se starým odrazem deklinace mohou být zbytky starších neajednocených pádových tvarů v pl., pak vystupuje jako silně relevantní i bosenský archaismus v deklinaci, který hraje důležitou roli při členění nářečních typů na ijekavském území.

Chronologicky vzato:

nejstarší stupeň černohorský /na jedné části území/, nepostiže-ný ajednocováním lok. s dat. a instr.pl. /a bez nového genitivu, protože je ztracen genitivní tvar vůbec/,
starší stupeň /bosenský/ se zbytky starých plurálových tvarů,
nejmladší /hercegovský/ s nejnovějšími zvláštnostmi: s ustále-ným jedním tvarem pro 3 plurálové pády -dat., lok. a instr. a novým tvarem pro gen.pl.

I tento obraz potvrzuje, že bosenský typ s neukončeným procesem v získávání nové deklinace tvoří zvláštní přechodový typ.

Také hlásková situace dokládá správnost trojčlenného systému. Bosenské archaismy - nepřítomnost řady hláskových změn, které na štokavakém terénu můžeme sledovat od 2.pol.14.století - viditelně naznačují zvláštní místo bosenského nářečního typu mezi starším /černohorským/ a mladším / hercegovským/. Když vyčleníme jako zřetelný fonetický archaismus polosamohlásku na - sjednocenou se samohláskou a v jedné části zetako-novopazaraké nářeční oblasti, zůstane nám celá řada hláskových jevů, jimiž se bosenský terén vyděluje jako výrazně archaický: např. měkčení: všechny černohorské dialekty mají ijekavské měkčení /đevojka/ proti bosenskému dojdem, prutje, djevojka, ajesti.

Po tomto základním rozřídění je možno zhruba i teritoriálně vymezit oblast hercegovského a bosenského typu. K hercegovskému nářečnímu typu patří: Hercegovina černohorská i dnešní /především historická Hercegovina/, část Sandžaku /ta, která nepatří do zetako-novopazaraké oblasti/ s novým systémem přízvuků, ijekavská část západního Srbska, jihovýchodní Bosna, ijekavské oblasti západně a severně od původního nářečního území /hranice řeky Bosna a Sáva/ a Dubrovník se svým ijekavským zázemím.

Zvláštním způsobem se mohou ještě diferencovat dialekty dnešní západní Hercegoviny s výraznými rozdíly v kvantitě dlouhé střednice za ě, se zbytky starších pádových tvarů a se sjednocením ě a ć u muslimů.

Bosenský ijekavský nářeční typ, sousedící na západě s ikavským územím, se vyděluje daleko obtížněji. Základní komplex se rozprostírá podél řeky Bosny /zahrnuje i její levou stranu, což

znamená centrální Bosnu/, na severu se šíří k jihovýchodu a zahrnuje i Tuzlanskou kotlinu. Jako čistě bosenské je možno označit jen území střední a severovýchodní Bosny.

Stejná kritéria jako uplatnil Vuković při svém třídění bosenských a hercegovských dialektů /systém přízvuku, stav deklinace, některé hláskové změny/ použil pro další popis bosenských a hercegovských dialektů později i Asim Peco při zachycení zbyteků starého akcentu v této oblasti. Podle reflexů hlás. skupiny

stj, zdj, ě vyděluje

- 1/ výrazně štokavské dialekty,
- 2/ výrazně ščakavské dialekty,

dále oblasti, v nichž se uplatňuje výslovnost:

- 1/ ekavská /Tešanj, Maglaj, Žepče/,
- 2/ ikavská /západní Hercegovina, západní Bosna/,
- 3/ ijekavsko-jekavská /východní, střední a severní Hercegovina, východní Bosna, centrální Bosna a bosenské pohraničí/.

Podle systému přízvuků rozlišuje:

1/ dialekty s úplnou štokavskou polytónií /celá Hercegovina kromě Jablanice, východní Bosna, bosenské pohraničí/,

2/ dialekty, které mají sestupné přízvuky mimo první slabiku v domácích nebo zdomácnělých slovech /Jablanica s okolím, Sarajevo, celá zóna ščakavsko-ijekavských dialektů, nářečí bosenského pohraničí./ Hlavními nositeli tohoto archaičtějšího přízvuku jsou příslušníci islámu. Archaičtější přízvuky na území dnešní Hercegoviny se dnes najdou už jen na území Jablanice. Situaci, jak ji zachytil M. Rešetar^{9/}, tam našel i Asim Peco: tedy dlouhý klesavý přízvuk na poslední slabice otevřené bílo je trávě nebo zavřené ozgār, stejně jako na vnitřních slabikách prodājēmo. Mimo zómu

Jablanica - Rama nejsou na hercegovském území zachyceny sestupné přízvuky mimo první slabiku, což znamená, že přízvukové inovace zde byly velmi intenzivní a poznamenaly mluvu všech obyvatel bez ohledu na náboženskou příslušnost.

Území Bosny ukazuje více archaičnosti. I v ijekavsko-šćakavských nářečích centrální Bosny jsou stále ještě klesavé přízvuky na jiné než 1. slabice víceslabičných slov. Jsou zde zachyceny i příklady na metatonický akut. Zvláštní situace je v ikavsko-šćakavských dialektech západní Bosny. Zatímco u Rešetara najdeme ještě staré nepřenesené přízvuky /viz pozn. č.9/, Peco je tam už nenašel. Zachytil jen doklady nových přízvuků se štokavskou polytónií. Nelze tedy činit jednoznačné závěry, ale zatím lze říci, že se pravděpodobně situace na tomto území mění.

Pro charakteristiku centrálně bosenské i západní oblasti je důležitý ještě jeden faktor: stopy starého přízvuku najdeme nejčastěji v mluvě muslimů, potom teprve v mluvě katolíků. Mluva pravoslavných tento stav nepotvrzuje.

A.Peco se domnívá, že tento rozdíl lze vysvětlit tím, že muslimové jsou ve všech těchto oblastech starousedlíky, což potvrzují etnografické i antropogeografické studie^{10/}. Největší rozvoj obyvatelstva na tomto území byl od příchodu Turků. Islamizace přispěla k chránění starých nářečních zvláštností, neboť vedla k izolaci jednotlivých oblastí a tím i k vytvoření podmínek pro konzervaci mnohých nářečních zvláštností, které v jiných krajích nebyly. Ale ani zde nebyla izolace od inovačních pohybů, které sem postupovaly od jihu, naprostá. A navíc je třeba si uvědomit, že islamizace v Bosně začala dříve než v Hercegovině.

Fakt, že ani v zóně ijekavsko-šćakavských dialektů není

plně zachována staré akcentuace, stejně jako ji dnes nelze nalézt ani v žádném jiném kraji štokavského dialektologického území, vede k závěru, že i tuto zómu /možná před islamizací/ zachvětila vlna přenesení sestupných přízvuků z koncových a vnitřních slabik víceslabičných slov na začátek. Vyjdeme-li z názoru, že novoštokavská polytónie začala v oblasti hercegovských dialektů, lze předpokládat, že tato zvláštnost o něco později zasáhla i bosenské dialekty.

Otázka je, proč ani kompaktní hercegovská muslimská sídla Podveležje, Kula a Borač nemají zachovány staré přízvuky? I tady lze nalézt odpověď: islamizace těchto krajů byla skončena o něco později než v jednotlivých oblastech Bosny. A tak ti, kteří přešli k islámu později, si plně osvojili novoštokavský přízvukový systém, tak jako se většinou dokončily i další foneticko-morfologické změny před tímto obdobím; jinak řečeno do islamizace tu byl už dovršen přechod sestupných přízvuků na začátek slova, stejně jako proces tvarového sjednocení dat., lok. a instr. a všechna jekavská měkčení. Sám fakt islamizace tu nemohl nic restaurovat, ale mohl být brzdou dalších evolučních pohybů, mohl konzervovat dosažený stav.

Nejnovější třídění štokavských dialektů na základě přízvuku přináší B.M. Nikolić^{11/}. Na základě mnoha dílčích studií /jejich přehled uvádí v úvodu citované práce/ a vlastních výzkumů /pracoval s vlastním dotazníkem^{12/}/ stanoví 5 základních nářečních typů s mnoha podtypy, rozebírá funkce přízvuku ve vztahu ke kvantitě, proklizi a všímá si umístění přízvuků u jednotlivých tvarů substantiv, adjektiv, zájmen a sloves.

Rozlišuje tyto nářeční typy:

- 1/ východohercegovský typ : s čtyřčlenným přízvukovým systémem mladších novoštokavských dialektů / dlouhý klesavý - grād, krátký klesavý - grādovi, dlouhý stoupavý - gláva, krátký stoupavý - sèlo. Uspořádání přízvuků v jednotlivých slabikách slova je shodně jako u Vuka a Daničiće;
- 2/ šumadijsko - vojvodinský typ - tvoří základ spisovného jazyka ekavské výslovnosti, má rovněž čtyřčlenný přízvukový systém novoštokavských dialektů ve stejném uspořádání jako u Vuka a Daničiće. Jsou zde pouze některé místní odchylky /nářečí okolo Kosnaje a Bukulje/;
- 3/ novopazarský typ - rovněž se čtyřčlenným přízvukovým systémem novoštokavských dialektů, ale s poněkud jiným uspořádáním ve slovech;
- 4/ kosovsko - resavský typ, který je nejvíc rozčleněn na řadu menších nářečí / vršacko-belocrkvanské, resavské, trstenické, kosovsko-metochijské a další/. Tento typ má nejrozrůzněnější přízvukový systém;
- 5/ prizrensko - timocký typ je charakterizován expiratorním akcentem a má rovněž několik podskupin, kde se mísí různé typy. Projevuje se zde i makedonský vliv ustalováním přízvuku na předposlední slabice ve vranjanském nářečí a na třetí slabice od konce v nářečí Sretečské župy.

-

Stručný přehled některých z novějších názorů jugoslávských dialektologů chtěl ukázat složitou situaci při výzkumu živého jazyka, který jen velmi obtížně podléhá přesnému třídění a klasifikaci, neboť situace se neustále vyvíjí a nářečí podobně

jako v jiných zemích podléhají značným změnám.

Odkazy:

- 1 M. S t e v a n o v i ć , Savremeni srpskohrvatski jezik, Beograd 1965, s. 8n.
- 2 Asim P e c o , Govor sela Bune, Zbornik za fil. i lingv., Matica srpska, Novi Sad, 1957,
- 3 J. V u k o v i ć , Karakteristične osobine mostarakov govora, Mostar i Hercegovina, s. 89,
- 4 J. V u k o v i ć , Kreševsko-lepenički govor , Lepenica, Posebna izdanja NR Bosne i Hercegovine, III, Sarajevo 1963, s. 267,
- 5 J. V u k o v i ć , Bosanski i hercegovački ijekavski govorni tipovi, Glasnik Zemaljskog muzeja "Etnologija", Sarajevo 1963, s. 17n.
- 6 A. B e l i ć , Štokavski dijalekat. Stojanovićeva Enciklopedija/cyr.vydání/, s. 1871,
- 7 P. I v i ć , Serbokroatischen Dialekte I, 1959, s. 134,
- 8 Asim g/ e c o , Ostaci starije akcentuacije u bosansko-hercegovačkim govorima. Analí filološkog fakulteta, sv.10, god.1970, Beograd 1970, s. 265n.
- 9 M. R e š e t a r , Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten, Vídeň, 1900, s. 14,
- 10 D. B r o z o v i ć , O problemu ijekavskoščakavskog /istočno-bosansko/ dijalekta, HDZB II, 148-149,
- 11 B.M. N i k o l i ć , Akcenatski sistemi u štokavskim govorima SR Srbije, Južnoslavenski filolog knj.XCIX/1-2, Beograd 1972, s. 275n.

12 B.M. N i k o l i ć , Upitnik za ispitivanje akcenta u štokavskim govorima, Južnoslavenski filolog knj.XXVII, Beograd 1967, s. 307.

- - -

It is very difficult to delimitate the Serbo-Croatian dialect territory which is crossed by many dialect districts. The basic division gives us M. Stevanović in his work "Savremeni srpskohrvatski jezik", but in partial studies we find different standpoints which make another resultant picture. During recent years the older meaning that Hercegovina has only two dialects - Eastern "ije" -dialect and Western "i" -dialect has been changed. The zone including the middle part of Hercegovina, which creates the special dialect of central Hercegovina, "je" -dialect, extends between them.

For keeping up the position of certain dialect the decisive role has the religious belonging /e.g. the Catholics keep "je" -dialect more consistently, the process of islamisation of inhabitants had also an important role/ and the social situation /e.g. the Catholics in Buna were bondmen, the Moslems were landowners, it is also important if the inhabitants are old holders and other matters/.

There is further very important for assorting e.g. Bosnian-Hercegovian dialects the placing and number of accents or extension of old and new forms in declension.